

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 17 april 1944 kl. 11.30 fm.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 8, 21 och 22 §§ lagen den 14 juni 1917 (nr 378) om adoption.

Genom en den 18 februari 1944 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 100, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

angående ändrad lydelse av 8, 21 och 22 §§ lagen den 14 juni 1917 (nr 378) om adoption.

Härigenom förordnas, att 8, 21 och 22 §§ lagen den 14 juni 1917 om adoption¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

8 §.

Sökes tillstånd att antaga adoptivbarn, pröve rätten, huruvida adoptionen lämpligen må äga rum. Ej må tillstånd givas, med mindre adoptionen finnes löfelig till gagn för barnet samt sökanden uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller eljest särskild anledning är till adoptionen.

Ansökningen må — — — nämnden godkänd.

Avtal om — — — utan verkan.

21 §.

Finnes adoptivbarnet lida av sinnesslöhet, annat svårt själsligt eller kroppsligt lyte eller svårartad sjukdom, som kan antagas härröra från tiden före adoptionen, utan att adoptanten då ägde vetskap därom, varde adoptivförhållandet hävt, såframt ansökan göres av adoptanten inom fem år från adoptionen.

Har adoptivbarnet grovt förgått sig mot adoptanten eller hans närmaste, eller för adoptivbarnet ett lastbart eller brottsligt liv, äge adoptanten ock vinna adoptivförhållandets hävande.

Är adoptanten sinnessjuk eller sinnesslö, må ansökan enligt denna paragraf göras av hans förmyndare.

¹ Senaste lydelse av 8 § se SFS 1923: 161.

22 §.

Hava makar adoptivbarn, må adoptivförhållandet ej hävas annat än beträffande bägge makarna. Överenskommelse om förhållandets hävande äge förty ej giltighet, med mindre bägge makarna deltaga däri; ej heller må hävande enligt 21 § ske på ansökan av ena maken, där ej synnerliga skäl därtill äro. I fall, som avses i 20 § och 21 § andra stycket, må hävande äga rum, ändå att den omständighet, som åberopas till grund för hävandet, gäller blott ena maken; och må hävande ske jämlikt 21 § första stycket, oaktat ena maken ägde sådan vetskap som där sägs, dock ej på ansökan enbart av denne.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944. Har adoption dessförinnan ägt rum, må ansökan enligt 21 § första stycket göras under tiden före den 1 juli 1945, ändå att den tid av fem år, som avses i nämnda lagrum, tidigare gått till ända.

I anledning av väckta motioner har riksdagen i skrivelse den 27 februari 1943, nr 40, anhållit om utredning och förslag angående sådan ändring av 8 § lagen den 14 juni 1917 om adoption, att bestämmelserna om rätt för den som har bröstärvinge att antaga adoptivbarn uppmjukades. Rådhusrätten i Lund har i ett annat hänseende hemställt om ändring i adoptionslagen. I skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 16 oktober 1941 har rådhusrätten anfört, att hävande av adoptionsförhållande borde medgivas i särskilt stötande fall, då ett barn, som adopterats i späda ålder, sedermera visat onormal utveckling, t. ex. på grund av sinnesslöhet.

De angivna spörsmålen ha upptagits till behandling i en inom justitiedepartementet upprättad, den 9 oktober 1943 dagtecknad promemoria angående vissa ändringar i lagen om adoption. Vid denna promemoria var fogat ett utkast till lag angående ändrad lydelse av 8, 21 och 22 §§ nämnda lag.

Över promemorian ha yttranden avgivits av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar. Redogörelser för innehållet i de avgivna yttrandena ha intagits å s. 9—13 samt s. 23—30 i propositionen.

I.

Om tillstånd till adoption då sökanden har bröstärvinge.

Enligt 1 § adoptionslagen må man eller kvinna, som fyllt 25 år, under vissa i lagen angivna förutsättningar med rättens tillstånd antaga adoptivbarn. I 8 § stadgas, att om tillstånd sökes, rätten skall pröva, huruvida adoption lämpligen må äga rum. Tillstånd må ej givas, med mindre adoptionen finnes lända till gagn för barnet samt sökanden uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller eljest särskild anledning är till adoptionen. Har sökanden bröstärvinge, skall tillstånd vägras, där ej synnerliga skäl äro till adoptionen.

Adoptionen medför, att adoptivbarnet får väsentligen samma rättsliga ställning som barn i äktenskap. I 11 § adoptionslagen stadgas, att adoptivbarnet erhåller adoptantens släktnamn, där ej rätten tillåter att barnet behåller sitt namn eller bär båda tillhopa. Enligt 12 § skall adoptanten ha den vårdnad om adoptivbarnet, som tillkommer föräldrar, och vara barnets förmyndare. Har någon adopterats av makar eller har ena maken adopterat den andres barn, skall i fråga om vårdnad och förmynderskap så anses som om barnet vore makarnas gemensamma. Enligt 13 § ha adoptant och adoptivbarn samma plikt att underhålla varandra som föräldrar och barn i äktenskap. Är adoptanten gift, har hans make den underhållsskyldighet mot adoptivbarnet som åligger make mot andra makens barn. Barnets verkliga föräldrar äro ej skyldiga att bidraga till dess underhåll, om ej adoptanten och hans make bliva ur stånd att fullgöra sin underhållsskyldighet.

Adoptionens betydelse i arvsrättsligt hänseende regleras i lagen den 8 juni 1928 om arv. Där stadgas i 4 kap. 1 §, att adoptivbarnet äger taga arv efter adoptanten lika med barn i äktenskap. Dock skall bröstarvinge ej i följd av adoptivbarns arvsrätt lida intrång i sin laglott. Efter adoptivbarnets död äga dess avkomlingar taga den del av arvet som skolat tillkomma adoptivbarnet. Bestämmelserna om bröstarvinges laglott i 7 kap. arvslagen skola enligt kapitlets 7 § äga motsvarande tillämpning beträffande adoptivbarn och dess avkomlingar. Om arvlåtaren haft såväl adoptivbarn som bröstarvinge, skall den sistnämndes laglott beräknas som om adoptivbarn eller dess avkomling ej funnes. Enligt 4 kap. 2 § arvslagen äga adoptivbarnet och dess skyldemän rätt till arv efter varandra utan hinder av adoptionen. Då arvingen är annan skyldeman än adoptivbarnets bröstarvinge, skall dock jämlikt 3 § i samma kapitel från skyldemannens arvsrätt undantagas egendom till så stort värde som motsvarar vad adoptivbarnet erhållit i arv, testamente eller gåva från adoptanten. Denna egendom skall i viss ordning tillfalla adoptanten, hans make eller avkomlingar. Efterlämnar adoptivbarnet ej arvsberättigad skyldeman, ärver adoptanten enligt 4 § hela kvarlåtenskapen. Var barnet adopterat av makar, erhålla de hälften var. Om en av dem är död, tillfaller hela kvarlåtenskapen den efterlevande. I 5 § stadgas, att om adoptivbarnet efterlämnar make, de förut anförda bestämmelserna icke skola lända till inskränkning i reglerna om makes arvsrätt. Adoptivbarnets skyldemän och adoptanten eller hans avkomlingar få i dylikt fall utöva sin rätt till kvarlåtenskapen först efter makens död.

I 18 § adoptionslagen stadgas, att adoptionen i övriga hänseenden än förut nämnts ej skall ha någon inverkan på adoptivbarnets och dess verkliga föräldrars inbördes rättigheter och skyldigheter.

Beträffande förfarandet i ärenden angående tillstånd till adoption föreskrives i 9 § adoptionslagen bland annat, att rätten skall införskaffa erforderlig utredning. Om barnet ej fyllt 18 år, skall yttrande inhämtas såväl från barnavårdsnämnden i den församling, där adoptanten är kyrkobokförd, som ock i fråga om barn utom äktenskap från den barnavårdsnämnd som har att utöva tillsyn över barnet och eljest från barnavårdsnämnden i den för-

samling, där föräldrarna eller den av dem som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd.

Såsom förut angivits uppställer 8 § adoptionslagen krav på synnerliga skäl för att adoption skall medgivas, då sökanden har bröstarvinge. Denna regel, som gällt oförändrad sedan lagens tillkomst, härrör från lagberedningens »Förslag till lag om adoption m. m.» (1913). I motiven (s. 37 f.) anförde beredningen till en början vissa exempel på främmande lagstiftningar, där absolut förbud gällde mot adoption då sökanden hade äkta avkomling. Beredningen framhöll därefter, att anledningen till detta förbud i främsta rummet syntes ha varit hänsyn till det intrång i de egna legitima avkomlingarnas ställning som adoptionen skulle innebära. I fråga om vilka stadganden som i nämnda hänseende borde upptagas i svensk rätt yttrade beredningen, att det visserligen syntes böra vara regeln att adoption ej beviljades, när adoptanten hade egna avkomlingar, men att det kunde tänkas fall, då adoption vore synnerligen önskvärd, oaktat egna äkta barn funnes, såsom om någon ville adoptera en nära släkting som uppfostrats tillsammans med adoptantens egna barn eller makar med egna barn ville adoptera den enes barn utom äktenkapet. På grund härav hade i 8 § av beredningens lagförslag införts den bestämmelsen att, när adoptanten hade egen bröstarvinge, adoptionsansökan skulle avslås, om ej synnerliga skäl talade för adoptionen.

Vad rättspraxis beträffar synes tolkningen av den här ifrågavarande bestämmelsen endast sällan ha varit föremål för prövning i högre instans. Av särskilt intresse är ett rättsfall från år 1940. Däri lämnade Högsta domstolen tillstånd till makar, som hade ett flertal bröstarvingar, att adoptera ett utom-äktenskapligt barn till en av bröstarvingarna. Underdomstolarna hade avslagit adoptionsansökningen och Högsta domstolens utslag fattades med en majoritet av endast tre ledamöter mot två. (H. 1940: 474.) Huru strängt härads- och rådhusrätter i allmänhet tillämpa den föreliggande bestämmelsen kan icke närmare angivas. Enligt uppgift skulle praxis på denna punkt vara ganska växlande.

I riksdagen ha flera gånger väckts motioner om ändring av 8 § adoptionslagen i syfte att utvidga möjligheterna till adoption i sådana fall, då sökanden har bröstarvinge. Sålunda framlades motioner härom vid 1938 och 1940 års lagtima riksdagar, men frågan förföll båda gångerna genom att kamrarna fattade skiljaktiga beslut.

Vid 1943 års riksdag upptogs emellertid frågan ånyo. I två likalydande motioner (I: 174 och II: 262) hemställdes om utredning rörande sådan ändring av 8 § adoptionslagen, att den för personer med bröstarvingar stadgade inskränkningen i rätten att antaga adoptivbarn upphävdes.

Första lagutskottet yttrade i sitt över sistnämnda motioner avgivna utlåtande (nr 7), att ifrågavarande lagbestämmelses ordalag syntes vara strängare än som påkallades av hänsyn till intresset att skydda adoptionssökandens egna legitima avkomlingar mot intrång. Visserligen hade domstolarna i åt-

skilliga fall funnit sådana skäl föreligga, att tillstånd att antaga adoptivbarn kunnat lämnas sökande med egna bröstarringar. Men otvivelaktigt hade det också förekommit, att domstol på grund av lagens avfattning vägrat tillstånd i fall, då adoption lämpligen bort komma till stånd. Särskilt när inom sökandens äktenskap allenast funnes ett barn, syntes möjligheterna att lämna tillstånd till adoption böra vidgas. Vidare kunde allmänheten genom lagens ordalydelse ha bibragts den uppfattningen, att det praktiskt taget vore omöjligt för personer med bröstarringar att antaga adoptivbarn. Utskottet hemställde på grund härav, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående sådan ändring av 8 § adoptionslagen, att bestämmelserna om rätt för den som har bröstarringe att antaga adoptivbarn uppmjukades.

Såsom inledningsvis angivits biföll *riksdagen* denna utskottets hemställan (skrivelse nr 40).

I den promemoria, som upprättats inom justitiedepartementet med anledning bland annat av riksdagens nu nämnda skrivelse, föreslogs på anförda skäl, att ur 8 § adoptionslagen skulle uteslutas den särskilda bestämmelsen att, då sökanden har bröstarringe, tillstånd till adoption skall vägras, såframt ej synnerliga skäl till adoptionen äro.

I propositionen anför *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*, i denna fråga följande:

»Genom adoption skapas ett rättsligt samband mellan adoptant och adoptivbarn i nära överensstämmelse med det som föreligger mellan föräldrar och barn. Såsom angivits i det föregående kräves tillstånd av domstol för att adoption skall få ske. Domstolen skall härvid i första hand fastställa, huruvida vissa bestämda förutsättningar äro för handen, t. ex. viss ålder hos adoptanten. Därjämte skall domstolen enligt 8 § adoptionslagen företaga en prövning av den sökta åtgärdens lämplighet. Såsom huvudregel för denna prövning gäller, att tillstånd ej må givas, med mindre adoptionen finnes lända till gagn för barnet samt sökanden uppfostrat barnet eller vill uppfostra det eller eljest särskild anledning är till adoptionen. I dessa normer för domstolens bedömande framträder särskilt hänsynen till adoptionens ändamål att åvägabringa ett liknande förhållande som det naturliga föräldraskapet. Förutom av dessa för alla fall gällande normer bindes domstolen i sin lämplighetsprövning endast av ett speciellt stadgande, vilket avser det fall, varom här är fråga, nämligen då sökanden har bröstarringe. Enligt detta stadgande skall i sådant fall tillstånd vägras, om ej synnerliga skäl till adoptionen äro.

I praxis torde detta stadgande tillämpas ganska olika vid olika underdomstolar. Medan på vissa håll stor hänsyn toges till angelägenheten av att främja önskvärda adoptioner, har annorstädes lagens avfattning ansetts utgöra ett starkt hinder mot att bevilja adoptionstillstånd, då sökanden har bröstarringe. Eftersom beslut i adoptionsärenden endast sällan överklagas, kan

ringa ledning hämtas ur överdomstolarnas praxis. Utom rätta torde det vara en ganska allmän uppfattning, att den som har bröstarvinge svårigen kan få tillstånd att adoptera. Det är därför troligt, att adoptionsansökningar, som eljest skulle kommit till stånd, ej blivit framlagda för rätten på grund av att de ansetts ej kunna bifallas.

Sedan riksdagen anhållit om utredning och förslag angående sådan ändring av adoptionslagen, att bestämmelserna om rätt för den som har bröstarvinge att antaga adoptivbarn uppmjukas, har i den inom justitiedepartementet upprättade promemorian föreslagits, att undantagsbestämmelsen i 8 § skall uteslutas ur lagen. Detta förslag har i stort sett biträtts i remissyttrandena.

Såsom framhållits i promemorian är det framför allt i barnfattiga familjer, som det uppkommer fråga om adoption trots att bröstarvinge finnes. Av särskild betydelse äro härvidlag de ganska talrika fall, då ett äktenskap blir sterilt efter endast ett barns födelse. Det speciella hinder mot adoption, varom här är fråga, har tillkommit i de egna barnens intresse, men i de fall som nu angivits kan just detta intresse ofta bliva bäst tillgodosett genom en adoption. Därigenom skulle nämligen de ensamma barnen få uppväxa i en naturlig syskonmiljö. I yttranden från medicinskt håll har vitsordats, att ensamma barn löpa särskilt stora risker för social missanpassning och att en komplettering av barnfattiga familjer därför icke bör betraktas som ett skadligt intrång utan tvärtom som en fördel för de ensamma barnen.

Svea hovrätt har emellertid framhållit, att en adoption av barn i spädd ålder också kunde leda till besvikelse; det kunde nämligen visa sig att adoptivbarnet, i stället för att på ett lyckligt sätt växa in i den nya miljön och göra denna rikare, hade sådana anlag att de egna barnens uppfostran äventyrades. Det finns naturligtvis en viss risk för att en adoption, som skett i syfte att gagna de egna barnen, kan leda till motsatt resultat, liksom adoption överhuvud taget alltid kan medföra olyckliga följder. I de fall, där en adoption förfelat sitt syfte till följd av svår abnormitet hos adoptivbarnet, skulle dock möjlighet öppnas att få adoptivförhållandet hävt enligt det förslag, som framlägges i följande avsnitt. Att ytterligare uppmjuka hävningsreglerna lär — såsom också hovrätten funnit — ej vara lämpligt. Det kvarstår alltså en viss risk för att den utvidgade adoptionsrätten stundom kan medföra ogynnsamma verkningar. Denna risk torde dock väl uppvägas av de ökade möjligheter att skapa en god uppväxtmiljö, som denna lagändring kan väntas medföra i de allra flesta fall.

Beträffande det intrång som antagande av adoptivbarn skulle kunna medföra för de egna barnen i ekonomiskt hänseende har i promemorian påpekats, att adoption knappast torde ifrågakomma, om en familj har så svag ekonomi, att de egna barnens försörjningsmöjligheter skulle äventyras genom adoptionen, samt att adoptivbarns arvsrätt icke medför någon minskning i den laglott som tillkommer bröstarvinge. Någon erinran mot förslagets konsekvenser på denna punkt har icke framförts i yttrandena.

Såsom ett skäl för att överhuvud taget utvidga adoptionsmöjligheterna har

i promemorian slutligen framhållits det behjärtansvärda behovet att skaffa verkliga hem åt sådana barn som på grund av sin utomäktenskapliga börd eller av annan anledning sakna god omvårdnad. Gentemot denna synpunkt har barnavårdsnämnden i Stockholm anförts, att tillgången på barn som kunde bliva föremål för adoption icke på långt när motsvarade efterfrågan och att alltså någon utvidgning av adoptionsrätten icke erfordrades. Även om det sålunda för närvarande kan sägas föreligga en viss brist på barn för adoption, åtminstone i större städer, kan emellertid den nuvarande lagbestämmelsen i enskilda fall hindra en eljest önskvärd adoption. Vidare kan ifrågasättas, om icke den angivna bristen på barn i viss mån är skenbar. Särskilt på landsbygden torde åtskilliga barn leva utackorderade under mindre goda förhållanden, och det bör vara möjligt att genom organisatoriska åtgärder sammanföra dem med sådana personer som söka adoptivbarn.

På grund av vad här anförts bör enligt min mening ur 8 § adoptionslagen uteslutas det särskilda kravet på synnerliga skäl för adoption, då sökanden har bröstarring. Såsom framhållits i promemorian bör naturligtvis förekomsten av bröstarringar, liksom dessas antal och ålder, spela en viktig roll vid rättens prövning av adoptionsansökningar.

I vissa yttranden har föreslagits, att den nu angivna lagändringen skulle kompletteras med en föreskrift rörande förfarandet i de fall, då en adoptionssökande har egna barn. För att säkerställa att dessa barns intressen bleve beaktade vid domstolsprövningen, skulle yttrande inhämtas från dem, såframt de uppnått viss ålder, och eljest från en företrädare för dem. Enligt 9 § adoptionslagen skall emellertid rätten i alla adoptionsärenden införskaffa erforderlig utredning. Därjämte har i samma lagrum särskilt stadgats, att yttrande skall inhämtas från bland andra barnavårdsnämnden i den församling, där adoptanten är kyrkobokförd, utom i de undantagsfall, då det är fråga om adoption av en vuxen person, d. v. s. någon som är över 18 år. Barnavårdsnämndens yttrande blir naturligtvis av stor betydelse för domstolens prövning. Nämnden har att bilda sig en allsidig uppfattning om den sökta åtgärdens lämplighet icke blott ur adoptivbarnets synpunkt utan även med hänsyn till adoptanten och dennes familj. Särskilt efter den nu föreslagna lagändringen bör nämnden beakta, vilken nytta eller skada adoptantens egna barn kunna väntas få genom adoptionen. Om domstolen finner det vara av betydelse för sakens bedömande att höra dessa barns mening om åtgärden, skall domstolen i enlighet med sin allmänna utredningsplikt bereda dem tillfälle att yttra sig. Däremot synes det knappast lämpligt att stadga en särskild skyldighet för domstolen att inhämta sådant yttrande i varje fall. Ur praktisk synpunkt kunna dessa barns uttalanden i allmänhet icke väntas vara av större värde, så länge barnen äro helt unga och ännu vistas hos föräldrarna. Då de åter äro vuxna och ha lämnat hemmet, kunna de i regel icke längre anses ha samma anspråk på hänsynstagande vid dessa ärendens avgörande. Jag finner alltså icke skäl att föreslå någon särskild bestämmelse om skyldighet för domstolen att inhämta yttrande från adoptantens egna barn eller företrädare för dem.»

II.

Om hävande av adoptivförhållande på grund av sinnesslöhet eller annan svår defekt hos adoptivbarnet.

Enligt 19 § adoptionslagen skall adoptivförhållande efter ansökan hävas av rätten, när adoptanten och adoptivbarnet äro ense därom, dock icke så länge adoptivbarnet är omyndigt på grund av sin ålder. Den som är förklarad omyndig skall ha förmyndarens samtycke till överenskommelsen. Adoptivförhållandet kan vidare under vissa förutsättningar hävas på begäran av blott endera av adoptanten och adoptivbarnet. Sålunda stadgas i 20 § samma lag, att adoptivförhållandet skall hävas efter ansökan av adoptivbarnet, om adoptanten grovt förgått sig mot barnet eller i märklig mån försummar sina plikter mot det eller för ett lastbart eller brottsligt liv samt förty barnets bästa påkallar, att förhållandet upphör, så ock om dess upphörande eljest är av väsentlig betydelse för barnet. Efter ansökan av adoptanten skall enligt 21 § adoptivförhållandet hävas, om adoptivbarnet grovt förgått sig mot adoptanten eller hans närmaste eller om adoptivbarnet för ett lastbart eller brottsligt liv. I andra fall än de nu angivna kan enligt gällande rätt ett adoptivförhållande icke hävas.

Då makar ha adoptivbarn, gäller enligt 22 §, att adoptivförhållandet ej må hävas annat än beträffande bägge makarna. En ömsesidig överenskommelse om förhållandets hävande enligt 19 § äger i dylikt fall ej giltighet, med mindre bägge makarna deltaga däri. Är det fråga om en ensidig ansökan från adoptantsidan enligt 21 §, må hävande ej ske utan synnerliga skäl, då blott endera maken gjort ansökningen. Såväl i det fall, som avses i 21 §, som då ansökan gjorts av adoptivbarnet jämlikt 20 §, må adoptivförhållandet hävas, oaktat den omständighet, som åberopas till grund för hävandet, gäller blott ena maken.

Genom adoptivförhållandets hävande upphör enligt 24 § all verkan av adoptionen. Adoptivbarnet förlorar det genom adoptionen förvärvade namnet, om ej rätten tillåter att det behålles.

Såsom framgår av det föregående medför den omständigheten, att ett adoptivbarn befunnits lida av sinnesslöhet eller annan svår defekt, icke rätt att få adoptivförhållandet hävt. I ett fall, som avgjordes av Högsta domstolen år 1939, prövades en annan möjlighet att få förhållandet avvecklat. Två makar hade adopterat en flicka, som vid tiden för adoptionen icke var ett år gammal. Efter det rättens beslut om adoptionen vunnit laga kraft och flickan blivit något äldre, befanns det, att hon var obildbart sinnesslö, tydligen som följd av en förlossningsskada. Adoptivföräldrarna förklarade, att de före adoptionen fått uppgift om att flickan vore fullt frisk, och framhöllo, att kostnaden för den anstaltsvård, som erfordrades för flickan, skulle undergräva deras ekonomi. De ansökte hos Högsta domstolen om resning i det ärende, vari tillstånd till adoptionen meddelats. Denna ansökan fann emellertid domstolens majoritet icke kunna bifallas. (H. 1939:318.)

Rådhusrätten i Lund har i sin inledningsvis omnämnda skrivelse anfört följande. I vissa adoptionsärenden, som handlagts vid rådhusrätten, hade barnavårdsnämnden i Lund framhållit, att enär de barn, om vilkas adopterande vore fråga, ej fyllt ett år, det vore önskvärt, att med adoptionen finge anstå tills barnen bleve äldre. Barnavårdsnämnden hade såsom eget yttrande åberopat följande utlåtande av ledamoten i nämnden, professorn i pediatrik vid Lunds universitet Sture Siwe.

Barnavårdsnämnden utgår ifrån att vid adoptionen adoptivföräldrarna önska och förutsätta att de få ett friskt barn, som kan fylla en tom plats i deras hem för framtiden. Detta antagande bestyrkes därav, att praktiskt taget alla blivande adoptivföräldrar efterhåra barnets hälsa och normala utveckling och ofta fordra undersökning av barnet före adoptionen.

Faktiskt är det emellertid så, att läkarintyg om normalitet hos barnet ej kan med någon säkerhet utfärdas förrän detta nått sådan utvecklingsgrad, att dess reaktioner äro någorlunda utbildade och kunna tydas. En hjärnmissbildning, en endokrin rubbning, följderna av en förlossningsskada och många andra för livet kvarstående fel bedömas endast med stor tveksamhet av de mest erfarna barnläkare under första levnadsåren.

Samma är förhållandet med olika grader av efterblivenhet. Erfarenheten visar också att adoptivföräldrar, som på grund av intetsägande eller skenbart tillfredsställande läkarintyg adopterat spädbarn, senare kunna få ångra sin godtrogenhet att ge namn, hem och egendom åt en liten, som aldrig kan bära upp någotdera. Försök att få sådan adoption att gå tillbaka avvisas av myndigheterna — enligt barnavårdsnämndens mening med orätt. Föräldrarna ha dock tagit barnet som sitt utifrån falska förutsättningar.

Helt naturligt återfaller ofta nog skulden för sådana adoptioner på tillstyrkande myndigheter, och barnavårdsnämnden som ofta förmedlar dem får sken av att ha felbedömt situationen. Därigenom framkallas en lättförståelig tvekan hos andra eventuella adoptanter och den legitima strävan att på detta sätt skaffa barnen hem och hemmen barn försvåras.

Som regel bör fördenskull adoption av småbarn, t. ex. upp till 2 à 3 års åldern, ej tillstyrkas av ansvarig myndighet eller institution. Undantag bör vid särskilda förhållanden kunna göras i en sådan regel, men dessa undantag böra i varje särskilt fall motiveras.

För egen del har rådhusrätten påpekat, att de sålunda anförda synpunkterna uppenbarligen icke gjort sig gällande vid adoptionslagens tillkomst. Tvärtom framginge av motiven till lagen, att adoption av helt små barn ansetts särskilt lämplig. I praxis syntes också ansökningar om adoption av späda barn undantagslöst beviljas, därest förutsättningar för bifall eljest föreläge. I adoptionslagen hade barnets intressen väl tillgodosetts, men knappast adoptivföräldrarnas. Det vore antagligt, att dessa ofta icke insågo de risker, som här mötte. Enligt rådhusrättens mening borde genom lagändring hävande av adoptivförhållande möjliggöras i särskilt stötande fall.

I den inom justitiedepartementet upprättade promemorian föreslogs införande i adoptionslagen av en bestämmelse om rätt för adoptanten att få adoptivförhållandet hävt, om adoptivbarnet funnes lida av sinnesslöhet, annat svårt lyte eller svårartad sjukdom, som förelegat redan vid adoptionen utan att adoptanten då ägt vetskap därom, såframt ansökan gjordes av adop-

tanten inom tre år från adoptionen. Bestämmelsen, som upptagits som ett nytt första stycke i 21 §, föranledde vissa formella jämkningar i lagrummets nuvarande bestämmelser jämte vissa kompletterande regler i 22 § för de fall, då ett barn blivit adopterat av makar.

Departementschefen har i nu förevarande hänseende anfört följande:

»Det rättsförhållande, som skapas genom adoption, bör vara inriktat på livslång gemenskap för att kunna fylla sitt ändamål att utgöra en motsvarighet till det naturliga föräldraskapet. Dock har det ej ansetts lämpligt att göra adoptivförhållandet oupplösligt. Såsom angivits i redogörelsen för gällande rätt kan en adoption i undantagsfall hävas av domstolen. Detta är till en början fallet, då adoptanten och adoptivbarnet vid myndig ålder överenskommit om förhållandets upplösning. Vidare kan adoptivförhållandet under vissa snävt begränsade förutsättningar hävas efter ensidig ansökan av adoptanten eller adoptivbarnet. För att förhållandet skall kunna hävas på begäran av adoptanten fordras enligt 21 § adoptionslagen, att adoptivbarnet grovt förgått sig mot adoptanten eller hans närmaste eller ock att adoptivbarnet för ett lastbart eller brottsligt liv.

I promemorian har föreslagits, att en adoptant skall ha rätt att få adoptivförhållandet hävt jämväl om det visar sig att adoptivbarnet lider av en svår defekt som fanns redan vid adoptionen utan att adoptanten då ägde vetskap därom. Härmed avses framfört allt sådana fall, då ett barn adopterats i späad ålder och sedermera visar sig lida av sinnesslöhet. Enligt vad som vitsordats från sakkunnigt medicinskt håll brukar nämligen en sådan abnormitet, liksom andra medfödda eller tidigt förvärvade defekter, icke giva sig tydligt tillkänna förrän barnet uppnått en något högre ålder.

Det är uppenbart, att starka skäl tala för att adoptivförhållandet under dylika omständigheter skall kunna upplösas. Då adoptanten åtog sig barnet, saknades utan hans vetskap en grundläggande förutsättning för att adoptionen skulle kunna fylla sitt syfte. Såsom framhållits i promemorian kan det både ur ekonomisk synpunkt och i rent personligt hänseende bliva en alltför tung börda för adoptanten att för framtiden vara bunden vid ett abnormt barn. Jag har förut föreslagit en utvidgning av rätten att antaga adoptivbarn för den som har bröstarvinge, och även enligt nu gällande lag kan det inträffa, att adoptanten även har egna barn eller andra adoptivbarn. För dessas utveckling kan det självfallet vara skadligt att växa upp tillsammans med ett abnormt adoptivbarn. Slutligen kan risken för abnormitet verka hämmande på lusten att adoptera, om icke någon möjlighet finnes att häva adoptionen.

Förslaget att under nyss antydda förutsättningar möjliggöra upplösning av adoptivförhållandet har i stort sett biträttits i de över promemorian avgivna remissyttrandena. I vissa av dem har emellertid förordats att i stället stadga en viss minimiålder hos barn som skola adopteras, för att därigenom hindra adoption av barn med dolda defekter. Om detta syfte skall kunna vinnas, måste åldersgränsen sättas så hög, att icke blott det

första levnadsåret utan även flera följande inbegripas därunder. Att sålunda helt förbjuda adoption av barn i de första levnadsåren skulle emellertid ur andra synpunkter vara olämpligt. Det är ett vanligt önskemål bland dem som vilja adoptera barn att få rättsförhållandet befästas medan barnen ännu äro helt små, och utan tvivel skapas därigenom de bästa förutsättningarna för att grundlägga en samhörighet mellan adoptanten och adoptivbarnet av samma slag som det naturliga föräldraskapet.

En annan sak skulle vara att föreskriva en viss prøvotid, under vilken den som önskade adoptera ett barn skulle hava det hos sig på försök, innan förhållandet slutgiltigt reglerades genom adoptionsbeslutet. Såsom barnavårdsnämnden i Stockholm påpekat kunde det tänkas att komplettera en bestämmelse om obligatorisk prøvotid med vissa andra föreskrifter, exempelvis om medgivande från barnets föräldrar till framtida adoption och om underhållskyldighet under prøvotiden. Tillräckliga skäl för att meddela särskilda bestämmelser av denna innebörd synas dock icke föreligga.

Såsom framgår av det anförda har jag funnit, att den i promemorian behandlade frågan bör lösas på det sätt som där föreslagits, nämligen genom ett tillägg till 21 § adoptionslagen som öppnar en ny möjlighet att häva adoptivförhållande på adoptantens begäran.

Den första förutsättningen härför skall enligt promemorians förslag vara, att adoptivbarnet befunnits lida av sinnesslöhet, annat svårt lyte eller svårartad sjukdom. För att tydligare utmärka att även svårare former av medfödd psykopati kunna inbegripas härunder torde, i överensstämmelse med vad medicinalstyrelsen förordat, i lagtexten böra uttryckligen angivas att adoptionen kan hävas på grund av själsligt lyte.

Fattigvårds- och barnavårdsförbundet har föreslagit, att yttrande alltid i dessa ärenden skall inhämtas från medicinalstyrelsen för att säkerställa ett enhetligt bedömande av ifrågavarande lyten och sjukdomar. Eftersom det endast är fråga om svåra defekter, torde dock diagnosen ofta vara alldeles klar, och i tvivelaktiga fall lär domstolen utan särskilt stadgande anskaffa erforderlig utredning genom att höra medicinalstyrelsen eller på annat lämpligt sätt. En sådan föreskrift som förbundet avsett synes därför ej behövlig.

För att en abnormitet eller sjukdom skall kunna medföra hävning av adoptivförhållandet skall det enligt promemorians förslag vara fråga om en defekt som förelegat redan vid adoptionen. Såsom skäl härför har i promemorian anförts, att en senare uppkommen defekt hör till de svårigheter som en adoptant måste räkna med och som därför icke böra föranleda adoptivförhållandets hävandé. Svea och Göta hovrätter ha emellertid framhållit, att det i vissa fall kan bliva svårt att förebringa full bevisning om att defekten förelegat redan vid adoptionen, fastän sannolika skäl tala för att så varit fallet. Med hänsyn härtill synes det ej böra fordras mera, än att defekten kan antagas härröra från tiden före adoptionen. I enlighet med vad som föreslagits i promemorian torde vidare såsom villkor för hävning böra krävas, att adoptanten icke med full vetskap om defekten adopterat barnet.

I promemorian har vidare föreslagits, att adoptionen icke skall få hävas, så-

fram ej adoptanten gör ansökan härom inom tre år från adoptionen. Anledningen till att en dylik tidsfrist har uppställts är naturligtvis, att det icke är lämpligt att låta frågan om adoptivförhållandets bestånd vara svävande länge. Såsom framhållits i promemorian bör adoptanten efter någon tid känna, att han verkligen övertagit ansvaret för barnet. Mot denna princip har icke någon erinran gjorts i yttrandena. Däremot ha olika meningar framträtt rörande den lämpliga längden av den tid inom vilken hävningsansökan må göras. Med hänsyn till önskemålet att adoptivförhållandet snart skall bli stabiliserat bör fristen göras kort. Å andra sidan måste den emeliertid motsvara en så lång utvecklingsperiod hos barn, att medfödda eller tidigt förvärvade defekter av de slag som här avses i regel giva sig tydligt tillkänna även för den som icke har medicinsk eller psykologisk sakkunskap. På grund av det sist anförda synes den föreslagna treårstiden i vissa fall kunna bli väl kort. I anslutning till medicinalstyrelsens och socialstyrelsens sammanstående förslag torde fristen lämpligen kunna bestämmas till fem år från adoptionen.

Även om ett barn blivit adopterat i späda ålder, böra de svåra defekter som avses med förslaget i regel framträda tydligt inom denna femårstid. Det finns visserligen psykopatiska tillstånd som giva sig mera tydligt tillkänna först i skolåldern, liksom sinnessjukdomar kunna utbryta först på ännu senare stadier, ehuru de äro grundade i medfödda anlag. Det torde emellertid möta betänkligheter att öppna vidgade möjligheter till hävande av adoption på grund av defekter som uppträda på ett sent stadium.

Till den föreslagna nya hävningsregeln erfordras vissa kompletterande bestämmelser i 22 § adoptionslagen för de fall, då ett barn blivit adopterat av makar. Enligt promemorian förslag skall i sådant fall adoptivförhållandet få hävas endast beträffande bägge makarna, i likhet med vad som gäller, då ett adoptivförhållande häves jämlikt nu gällande bestämmelser. Om endast en av makarna vill häva adoptivförhållandet, skall det fordras synnerliga skäl för bifall, och därest ena maken ägde vetskap om barnets defekt vid adoptionen, skall adoptivförhållandet ej få hävas på ansökan enbart av denne. De sålunda föreslagna reglerna ha icke mött någon gensaga i yttrandena och torde böra lagfästas.

Slutligen har i promemorian föreslagits en övergångsbestämmelse i syfte att möjliggöra hävning av adoptivförhållanden, där adoptionen ägt rum så lång tid före den tillämnade lagstiftningens ikraftträdande, att den för hävningsansökan föreslagna tidsfristen antingen helt och hållet gått till ända eller hunnit löpa så långt, att adoptanten icke får tillräckligt rådrum. Övergångsbestämmelsen innebär, att ansökan om adoptivförhållandets hävande i dessa fall skall kunna ske inom ett år från lagens ikraftträdande. Detta förslag, som jämväl lämnats utan erinran i yttrandena, torde böra genomföras med den formella jämkning, som föranledes av att fristen förlängts från tre till fem år.»

Lagrådet har lämnat det upprättade lagförslaget utan erinran.

I 8 § adoptionslagen stadgas, att tillstånd till adoption för det fall att sökanden har bröstarring skall vägras, om ej synnerliga skäl tala för adoptionen. Den genom förevarande proposition föreslagna ändringen av lagrummet innebär att bestämmelsen i fråga uteslutes ur lagtexten. Propositionen har i denna del föranletts av en av 1943 års riksdag avlåten skrivelse (nr 40), däri riksdagen på hemställan av första lagutskottet anhållit om utredning och förslag angående sådan ändring av 8 § adoptionslagen, att bestämmelserna om rätt för den som har bröstarring att antaga adoptivbarn uppmjukades. Utskottet hade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 7) uttalat, att man genom ifrågavarande stadgande i adoptionslagen velat tillgodose de egna legitima avkomlingarnas skyddande mot intrång men att ordalagen syntes vara strängare än som torde vara påkallat av hänsyn till detta intresse.

Utskottet, som icke har något att invända mot den lösning det föreliggande lagstiftningsspörsmålet erhållit genom propositionen, vill framhålla, att vid prövningen av adoptionsansökningar befintliga bröstarringars intressen tydligen alltjämt böra vinna beaktande. Man torde för övrigt kunna utgå ifrån att föräldrar med egna barn i regel icke komma att ansöka om antagande av adoptivbarn, om adoptionen kan försämra de egna barnens utbildningsmöjligheter eller eljest lända dem till skada. Föräldrarnas omtanke om de egna barnen torde sålunda utgöra den bästa garantien mot förhastade adoptionsansökningar. I sådana undantagsfall då föräldrarna icke själva taga tillbörlig hänsyn till bröstarringarnas intressen torde bestämmelserna i 9 § adoptionslagen erbjuda tillräcklig garanti för att jämväl bröstarringarnas rätt och bästa beaktas. Det åligger enligt sistnämnda lagrum rätten att införskaffa erforderlig utredning och att, när den om vars adopterande är fråga ej fyllt 18 år, inhämta yttrande från bland andra barnavårdsnämnden i den församling, där adoptanten är kyrkobokförd. Barnavårdsnämnden har, såsom departementschefen uttalat, att bilda sig en allsidig uppfattning om den sökta åtgärdens lämplighet icke blott ur adoptivbarnets synpunkt utan även med hänsyn till adoptanten och dennes familj. Den ifrågasatta adoptionens verkningar för adoptantens bröstarringar böra därvid särskilt beaktas. Något hinder för domstolen att i förekommande fall inhämta yttrande från bröstarringarna föreligger givetvis icke.

Under ärendets remissbehandling har framhållits att det i allmänhet måste anses mindre önskvärt att far- eller morföräldrar adoptera sina barnbarn. I samband härmed ha uttalats farhågor för att den föreslagna ändringen av 8 § adoptionslagen skulle få till följd att antalet dylika adoptionsansökningar komme att öka. Utskottet vill i anledning härav framhålla, att, om barnavårdsnämnderna i sina utredningar tillräckligt uppmärksamma frågan om adoptantens lämplighet, icke önskvärda adoptioner av detta slag torde kunna förebyggas.

Utskottet, som icke heller i övrigt funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag, får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

Första lagutskottets utlåtande nr 21.

att förevarande proposition, nr 100, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 14 april 1944.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter, Karl Emil Johanson, Branting, Westman, Lin-
nér, Ahlkvist*, fru *Sjöström-Bengtsson* samt herr *Lindblom*;

från andra kammaren: herrar *Hedlund* i Östersund, *Werner**, *Berg, Björling, Lind-
berg*, fru *Gustafson* samt herrar *Landgren* och *Stattin**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.